

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

GUIDELINES FOR LOCAL CONSERVATION AND DEVELOPMENT :
A CASE STUDY OF MUANG SONGKHLA

MR. NAWAT SAICHEUA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning
Department of Urban and Regional Planning

Graduate School

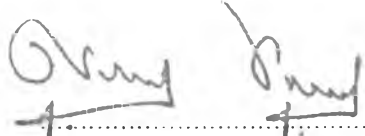
Chulalongkorn University

Academic Year 1998

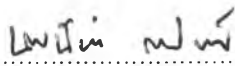
ISBN 974-331-985-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษา เมืองสงขลา
โดย นายณรรธน์ สายเชื้อ
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ขวัญสรวง อติโพธิ์

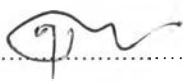
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สุวัฒน์ ชุตินวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.นพนันทน์ ตาปนานนท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ขวัญสรวง อติโพธิ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎี ทายตะคุ)

.....กรรมการ
(นางพรรณิกา โสติดิพันธ์)

นายฉนวนวรรณ สายเชื้อ : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา (GUIDELINES FOR LOCAL CONSERVATION AND DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF MUANG SONGKHLA)

อ. ที่ปรึกษา : อ. ขวัญสรวง อติโพธิ์ , 542 หน้า.

ISBN 974-331-985-9

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้สังคมทั้งหมดภายในท้องถิ่นเมืองสงขลา ที่มีพัฒนาการท้องถิ่นจากอดีตถึงปัจจุบัน มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้ถูกทิศทางได้อย่างมีคุณภาพ ผลของการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา และประยุกต์ใช้กับพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงต่อไป

ผลของการวิจัยปรากฏว่า ท้องถิ่นเมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีพัฒนาการของท้องถิ่นที่ยาวนาน ต่อเนื่องมาตลอด ได้ทิ้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน ไว้มากมายที่มีคุณค่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ รวมไปถึงการที่เมืองสงขลาเป็นพื้นที่พิเศษ เป็นพื้นที่แห่งชีวิต อุดมไปด้วยสภาพแวดล้อมท้องถิ่นที่มีคุณค่าประกอบด้วย ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เกิดเป็นภูมิทัศน์ที่งดงามแก่ท้องถิ่น นอกจากนี้วัฒนธรรมและประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองสงขลา ก็เป็นเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ แต่ในปัจจุบันการพัฒนาได้ก่อให้เกิดความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภาพลักษณ์ของท้องถิ่น ในทุกด้านทั้งด้านบวกและลบ ทำให้ท้องถิ่นสูญเสียความเป็นพื้นถิ่นเกิดความแปลกแยก ขาดเอกภาพและความกลมกลืนโดยรวม ประการสำคัญคือทำให้คนในท้องถิ่นไม่รู้จักตนเอง ขาดความเคารพเชื่อมั่นในตนเอง ตกอยู่ในกระแสของการพัฒนาดังกล่าว โดยสรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสม คือการทำให้คนในท้องถิ่นรู้ว่าจะปรับตัวอย่างไร รู้จักรากเหง้าของตน โดยการศึกษาผ่านทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณีวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เกิดการตื่นตัวของประชาชนในท้องถิ่น โดยก่อให้เกิดการสำนึกห่วงแหนสภาพแวดล้อมท้องถิ่นที่มีคุณค่าควบคู่ไปกับการพัฒนา

จากผลการศึกษาทางผู้ศึกษาคาดว่าข้อมูลในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา เกิดการตื่นตัวของประชาชนในท้องถิ่น และใช้เป็นข้อมูลสาธารณะที่มีประโยชน์ต่อท้องถิ่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
สาขาวิชา การวางแผนเมือง
ปีการศึกษา 2541

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C835323 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD: CONSERVATION / DEVELOPMENT / LOCAL ENVIRONMENT / LOCAL

Mr. NAWAT SAICHEUA : GUIDELINES FOR LOCAL CONSERVATION AND DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF MUANG SONGKHLA

THESIS ADVISOR : MR. KWANSUANG ATIBHODI , Urb.D. 542 pp.

ISBN 974-331-985-9

The main objective of this study is to acquire the knowledge on the whole process of socialization and development within the locality of Muang Songkhla, from the part up to the present time. This very aspect is considered worthwhile for conservation and development in an appropriate and balanced direction. It is expected that the results of the conservation and development of locality of Muang Songkhla, and can be applied for the other locales with similarities

As the results of the study, it was found that the locality of Muang Songkhla had had its own lengthy and continued development. The varieties of historical traces, as well as the settlements, were of great values as the cultural heritages which were worthy to be conserved. Songkhla was also considered a special area. It was the area of liveliness being comprised of valuable local environment, plenty of resources both natural and manmade which created a beautiful landscape for the locality. Moreover, the cultures and traditions including the livelihood of the people had had their own identities which were worthy to be conserved too. However, the economic and social development has created a rapid urbanization which put a great impact on the change of local identities in every aspect, both positively and negatively. These conditions have made Muang Songkhla lose its own local characteristics, creating indifferences, lacking of unity and harmony in general. The most significant thing was that the people had not know their own selves, lacking self-esteem and self-confidence within the mainstreams of the so-called development. In summary, it is realized that the appropriate guidelines for make the native people know how to adjust themselves and recognize their origins by studying through history, archeology, traditions, cultures, the way of life and local appropriate technology. By these, it is believed that the urban development would be suitably directed while the local worthiness could be conserved and the local people be alert and preserved their precious environment in parallel with the development.

It is anticipated that the data the results of the study in this Thesis could be utilized as the guidelines for local conservation and development of Muang Songkhal and stimulate the alertness of the local people for environment preservation. It is also expected the result of the study could be more or less applied for the benefits of the other similar localities

ภาควิชา.....การวางแผนภาคและเมือง.....

สาขาวิชา.....การวางผังเมือง.....

ปีการศึกษา.....2541.....

ลายมือชื่อนิติสด..........

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..........

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นเพราะได้รับความช่วยเหลืออย่างยิ่งจากอาจารย์ขวัญสรรม อติโพธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัยมาโดยตลอด และคณาจารย์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ขอขอบคุณ คุณยายเล็ก และคุณตาชื้อียง ที่ได้เอื้อเฟื้อที่พักขณะลงไปเก็บข้อมูลทุกครั้ง และให้ข้อมูลในอดีตที่มีค่า คุณตา สำหรับหนังสือเก่า และข้อเขียนเรื่องราวที่ดีของสงขลาในอดีต คุณยายที่ช่วยเหลือทางด้านการเงินตลอดมา คุณพ่อคุณแม่ และครอบครัวทุกคนที่คอยให้กำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณพี่ รุ่งอรุณ กองวิชาการและแผนงาน พี่เอกจุมภร และเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองสงขลาที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างดี พี่อัญชรีผังเมืองสงขลา พี่สุจิตราข้อมูลอุตสาหกรรม พี่อิสระกองช่างชาวเมืองสงขลาที่ได้ให้ความร่วมมือและความมีน้ำใจ พี่พรรณนิภา โสติดิพันธ์ และพี่สิทธิศักดิ์ ตันมงคล ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาคมเมืองสงขลา มีประโยชน์มากขอบคุณครับ

ขอบคุณเพื่อนผังเมืองทุกคนเลยสำหรับความมีน้ำใจและกำลังใจที่ดีเสมอมา พี่เจี๊ยบ พี่อ๊อด พี่ตุง พี่ดำรวจ พี่วัฒน์ พี่ชำนัญสำหรับแผนที่เมืองสงขลา เจี๊ยบสำหรับข้อมูลและแผนที่ บีให้กำลังใจตลอด แอมฟ้า ด้วง เก๋ มาลัย พี่เอ นิด วัลลภา พนิต พี่เจน อี๊ด บัด อ้อม แวนด้า

ขอบคุณพี่ต่าย พี่น้ำ ที่ให้ผมมีเวลาเรียน และเพื่อนชาว Februar ทุกคน แต้้ว แมว ต้อง ดา นุช ยั้ง พี่อ่อง พี่เอ พี่โป่ง อา วิเชียร สมหมาย พี่กบ น้องเล็ก ที่ช่วยทำงานแทนและกำลังใจ และขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับรุ่นที่ช่วยพิมพ์งานให้ตลอดวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงกำลังใจกับความห่วงใย ขอคุณมาก

ท้ายสุดขอขอบคุณตัวเองที่ได้พาตัวเองมาถึงจุดนี้ได้ แม้ว่าจะท้อบ้างแต่มันก็สำเร็จลงได้ด้วยดี จากกำลังใจที่มากมาย และความพยายามของเราเอง

ณรรณ สบายเชื้อ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๖
สารบัญ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
สารบัญแผนที่.....	๘
สารบัญแผนภูมิ.....	๘
สารบัญภาพ.....	๘
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของการศึกษา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
ขอบเขตของการศึกษา.....	3
วิธีการดำเนินการศึกษา.....	4
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	5
บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.....	9
1 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการชุมชน.....	9
1.1 ความหมายของชุมชน.....	9
1.2 รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน.....	13
2 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเมือง.....	19
2.1 ความหมายของคำว่าเมือง.....	19
2.2 การก่อตั้งชุมชนเมือง.....	22
2.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อที่ตั้งของเมือง.....	26
2.4 ขนาดของเมือง.....	27
2.5 ประเภทของเมือง.....	28
2.6 วิวัฒนาการของเมือง.....	29
2.7 การใช้ที่ดินในเขตเมือง.....	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบเมือง.....	34
3.1 แนวความคิดทางด้านจินตภาพ.....	35
3.2 วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเมือง.....	39
4 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมือง.....	47
4.1 ความหมายของการอนุรักษ์.....	47
4.2 สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์.....	51
4.3 ระดับของการอนุรักษ์.....	60
4.4 ขอบเขตของการอนุรักษ์.....	61
4.5 เป้าหมายของการอนุรักษ์.....	62
4.6 นโยบายของการอนุรักษ์.....	65
4.7 แนวทางการอนุรักษ์.....	65
5 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา.....	66
5.1 ความหมายของการพัฒนา.....	66
5.2 กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนา.....	68
5.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองในแผนพัฒนาต่างๆ.....	70
บทที่ 3 การศึกษาพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	81
1 ภูมิหลังของภาคใต้.....	81
1.1 สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์.....	81
1.2 การปรากฏตัวของคนไทยในภาคใต้.....	82
2 ความเป็นมาและความต่อเนื่องของพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	84
2.1 สภาพภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสงขลา.....	85
2.2 ทะเลสาบสงขลา.....	85
2.3 การตั้งถิ่นฐานในอดีตรอบๆบริเวณทะเลสาบ.....	86
3 การวางรากฐานและการตั้งถิ่นฐานของเมืองสงขลายุคแรกเริ่ม.....	86
3.1 ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์.....	87
3.2 ชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์.....	87
3.3 พัฒนาการชุมชนเมืองสทิงพระ (พุทธศตวรรษที่ 12 - 18).....	92
3.4 พัฒนาการท้องถิ่นเมืองพัทลุงที่สทิงพระ - พะโคะ (พุทธศตวรรษที่ 18 - 22).....	93

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4 เมืองสงขลายุคปกครองด้วยเจ้าเมืองแขก (เมืองสงขลาที่หัวเขาแดง	
พ.ศ. 2148 - 2223).....	97
4.1 การรุกรานและการตั้งถิ่นฐานของชนเผ่าอินโดนีเซีย.....	97
4.2 แรกตั้งเมืองสงขลาที่หัวเขาแดง.....	98
4.3 ความสัมพันธ์กับชาวตะวันตก.....	102
4.4 ความสัมพันธ์กับอยุธยา.....	103
4.5 บทบาทและความสำคัญของเมือง.....	104
4.6 อาณาเขตของเมือง.....	107
4.7 การเชื่อมโยงของเมือง.....	108
4.8 การใช้ที่ดินของเมือง.....	113
4.9 มรดกเมืองที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ (เมืองสงขลาที่หัวเขาแดง).....	114
5 เมืองสงขลายุคปกครองด้วยเจ้าเมืองเชื้อสายจีน (เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน	116
พ.ศ. 2223 - 2385).....	116
5.1 การหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีน.....	118
5.2 การกลับพื้นดินเป็นเมืองของสงขลา.....	118
5.3 การขึ้นปกครองเมืองสงขลาโดยผู้ปกครองเชื้อสายจีน (สมัยกรุงธนบุรี	
พ.ศ. 2310 -2334).....	119
5.4 เมืองสงขลาขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง(สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - 3	
พ.ศ. 2334 -2385).....	121
5.5 บทบาทและความสำคัญของเมือง.....	121
5.6 อาณาเขตของเมือง.....	124
5.7 การเชื่อมโยงของเมือง.....	125
5.8 การใช้ที่ดินของเมือง.....	125
5.9 มรดกเมืองที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ (เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน).....	125
6 เมืองสงขลายุคการปกครองแบบมณฑล (เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง พ.ศ. 2385 - 2475).....	127
6.1 การปฏิรูปประเทศและผลกระทบต่อเมืองสงขลา.....	127
6.2 เมืองสงขลาสมัยการปกครองแบบมณฑล (พ.ศ. 2437 - 2475).....	130
6.3 การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของเมืองสงขลา.....	132
6.4 บทบาทและความสำคัญของเมือง.....	136

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.5 อาณาเขตของเมือง.....	140
6.6 การเชื่อมโยงของเมือง.....	142
6.7 การใช้ที่ดินของเมือง.....	143
7 เมืองสงขลายุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน).....	145
7.1 เมืองสงขลากับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475.....	145
7.2 เมืองสงขลากับการพัฒนาเมืองต่อมา.....	146
7.3 เมืองสงขลาเมืองสะอาด เมืองสะดวก เมืองสบาย.....	148
7.4 การเปลี่ยนแปลงทางการค้าของเมืองสงขลา.....	151
7.5 คนสงขลา.....	153
7.6 วัฒนธรรมการกินของชาวสงขลา.....	154
7.7 งานประเพณีของเมืองสงขลา.....	159
7.8 มรดกเมืองทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ (เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง).....	160
บทที่ 4 สภาพปัจจุบันของเมืองสงขลา.....	163
1 เมืองสงขลาปัจจุบันระดับภาค.....	163
1.1 อาณาเขตของเมืองสงขลาปัจจุบันระดับภาค.....	163
1.2 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเมืองสงขลาระดับภาค.....	165
1.3 สภาพภูมิประเทศของเมืองสงขลาระดับภาค.....	167
1.4 บทบาทและความสำคัญของเมืองสงขลาปัจจุบันระดับภาค.....	168
1.5 ระบบชุมชนและลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในระดับภาค.....	170
1.6 การเชื่อมโยงของเมืองสงขลาปัจจุบันระดับภาค.....	173
1.7 การใช้ที่ดินระดับภาค.....	178
2 เมืองสงขลาปัจจุบันระดับเมือง.....	190
2.1 ขอบเขตและความสำคัญของเทศบาลเมืองสงขลา.....	190
2.2 ที่ตั้งลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศของเมืองสงขลา.....	192
2.3 ลักษณะประชากรเมืองสงขลา.....	196
2.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม.....	213
2.5 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองสงขลา.....	220

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.7 สรุปบทบาทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของเมืองสงขลา.....	284
บทที่ 5 การประมวลและประเมินลักษณะเฉพาะและคุณค่าของท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	297
1 ระดับเมือง(จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน).....	299
1.1 การประมวลลักษณะเฉพาะทางกายภาพ.....	299
1.1.1 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม.....	299
1.1.2 การประเมินคุณค่าด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อม.....	305
1.1.3 การใช้ที่ดิน.....	307
1.1.4 การประเมินคุณค่าด้านการใช้ที่ดิน.....	315
1.2 การประมวลลักษณะเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	317
1.2.1 วิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลาและการใช้พื้นที่ในท้องถิ่น.....	317
1.2.2 กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม.....	322
1.2.3 การประเมินคุณค่าด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	328
1.3 การประมวลลักษณะเฉพาะทางด้านจิตใจของท้องถิ่น.....	330
1.3.1 จินตภาพของท้องถิ่นจากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่น.....	334
1.3.2 จินตภาพของท้องถิ่นและภูมิทัศน์ท้องถิ่น.....	345
1.3.3 การประเมินคุณค่าด้านจินตภาพและภูมิทัศน์.....	361
2 ระดับย่าน (จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน).....	363
2.1 การประมวลลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่าน.....	363
2.1.1 พื้นที่ย่านสำคัญของท้องถิ่น.....	363
2.1.2 ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่าน.....	363
2.1.3 การประเมินคุณค่าในระดับพื้นที่ย่าน.....	390
3 ระดับละแวกบ้าน (จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน).....	394
3.1 การประมวลลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบชุมชนละแวกบ้าน.....	394
3.1.1 บ้านเรือนชาวสงขลา.....	394
3.1.2 การประเมินคุณค่าระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทบ้าน.....	415
3.1.3 วัด.....	418
3.1.4 การประเมินคุณค่าระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทวัด.....	425
3.1.5 ตลาด.....	426

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.1.6 การประเมินคุณค่าระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทตลาด.....	431
บทสรุป.....	433
บทที่ 6 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นเมืองสงขลาที่พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน	437
1 ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	438
1.1 การเปลี่ยนแปลงจากพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน.....	438
1.2 การเปลี่ยนแปลงจากบทบาทและหน้าที่ของเมืองสงขลาในปัจจุบัน.....	438
1.3 การเกิดขบวนการประชาสังคม.....	441
1.4 สงขลาประชาคม.....	443
2 สภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	444
3 ตักยภาพของท้องถิ่นเมืองสงขลาต่อการอนุรักษ์และพัฒนา.....	459
4 เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของท้องถิ่นเมืองสงขลาต่อการอนุรักษ์และพัฒนา.....	460
บทที่ 7 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	464
1 เหตุและเป้าหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	464
1.1 เหตุผลในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	464
1.2 เป้าหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	465
2 ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	466
2.1 ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์.....	466
2.2 การแก้ไขปัญหาปัจจุบันของท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	479
2.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา.....	488
บทสรุป.....	493
บทส่งท้าย.....	495
รายการอ้างอิง.....	496
ภาคผนวก.....	499
ประวัติผู้เขียน.....	542

สารบัญญัตราสาร

ตารางที่	หน้า
4.1 แสดงสถิติข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2510-2539.....	197
4.2 แสดงการเปลี่ยนแปลงประชากรเทศบาลเมืองสงขลา พ.ศ. 2537-2539.....	198
4.3 แสดงสถิติการขออนุญาตปลูกอาคารในเขตเทศบาลเมืองปี พ.ศ. 2537-2540.....	199
4.3/2 แสดงสถิติการขออนุญาตปลูกอาคารนอกเขตเทศบาลเมืองปี พ.ศ. 2537-2540.....	199
4.4 แสดงความหนาแน่นและพื้นที่รายเขตสำรวจในเขตเมืองสงขลา พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2539.....	200
4.5 แสดงจำนวนความหนาแน่นประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลาปี พ.ศ. 2529-2539.....	202
4.6 แสดงโครงสร้างประชากรเขตเทศบาลเมืองสงขลา พ.ศ. 2523-2532-2539.....	206
4.7 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรวัยแรงงานในเขตเทศบาลเมืองสงขลาปี พ.ศ.2539.....	207
4.8 แสดงประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลาประจำปี 2539.....	209
4.9 แสดงข้อมูลทางประชากรเมืองสงขลา(2530-2544 เป็นการคาดการณ์โดยประมาณ).....	210
4.10 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเมืองสงขลา พ.ศ. 2538.....	231
4.11 แสดงข้อมูลการผลิตและจำหน่ายน้ำประปา.....	258
4.12 แสดงจำนวนและอัตราเฉลี่ยระหว่างนักเรียน ครู ห้องเรียน แยกตามระดับการศึกษาใน เขตเมืองสงขลาในปี พ.ศ. 2539.....	271
4.13 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรในเขตเทศบาลเมือง สงขลาในปีพ.ศ. 2524-2532-2539.....	272
5.1 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมือง.....	306
5.2 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินด้านการใช้ที่ดิน.....	316
5.3 แสดงรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ประเภทการค้าและบริการ ในเขตเมืองสงขลา.....	328
5.4 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินในด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	329
5.5 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินในด้านจินตภาพที่ดินและภูมิทัศน์ที่ดิน.....	362
5.6 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินในด้านพื้นที่ระดับย่าน.....	391
5.7 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทบ้าน.....	417
5.8 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทวัด.....	425
5.9 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทตลาด.....	432
5.10 แสดงผลสรุปการประเมินคุณค่าของที่ดินในระดับเมือง ย่าน และ ละแวกบ้าน.....	436

สารบัญแนพื้นที่

แผนที่		หน้า
3.1	แสดงแผนที่พระราชอาณาจักรสยามและอาณาจักรใกล้เคียงเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2229.....	83
3.2	แสดงชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในภาคใต้.....	88
3.3	แสดงสภาพภูมิประเทศและแหล่งโบราณบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา.....	90
3.4	แสดงการเผยแพร่พุทธศาสนาหลักซิงกาวงศ์และศาสนาอิสลามในดินแดนภาคใต้.....	94
3.5	แสดงผังเมืองพัทลุงในสมัยสมเด็จพระนารายณ์.....	96
3.6	แสดงผังเมืองสงขลาริมเขาแดงเขียนโดยนายลามาร์.....	99
3.7	แสดงแผนที่จำลองจากแผนที่เดอลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส ซึ่งทำไว้เมื่อ พ.ศ. 2230.....	100
3.8	แสดงแผนที่ซึ่งเขียนแบบจิตกรรมฝาผนังที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน	109
3.9	แสดงแผนที่ขยายจากแผนที่แสดงตำแหน่งเมืองสงขลาในอดีต.....	110
3.10	แสดงเส้นทางเดินเรือที่สำคัญในอดีต.....	111
3.11	แสดงแผนที่มรดกเมืองที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนาสงขลาหัวเขาแดง.....	115
3.12	แสดงพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	117
3.13	แสดงความสัมพันธ์ในการปกครองหัวเมืองภาคใต้.....	120
3.14	แสดงแผนที่มรดกเมืองที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนา สงขลาแหลมสน.....	126
3.15	แสดงอาณาเขตเมืองสงขลาผังบ่ออย่าง.....	141
3.16	แสดงแผนที่มรดกเมืองที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนา สงขลาบ่ออย่าง.....	161
4.1	แสดงการแบ่งภูมิภาคต่างๆของประเทศไทย.....	164
4.2	แสดงที่ตั้งอาณาเขตจังหวัดสงขลา.....	166
4.3	แสดงชุมชนในเขตผังเมืองรวมสงขลาและหาดใหญ่.....	172
4.4	แสดงโครงข่ายคมนาคมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของชุมชนภาคใต้.....	174
4.5	แสดงโครงข่ายคมนาคม.....	177
4.6	แสดงการใช้ที่ดินภาคใต้ปี พ.ศ. 2544.....	180
4.7	แสดงระบบชุมชนการเชื่อมโยงและการใช้ที่ดินภาคใต้ปี 2544.....	182
4.8	แสดงกลยุทธ์การพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.....	186
4.9	แสดงระบบชุมชนเมืองและรูปแบบการพัฒนาที่เกิดขึ้น.....	188
4.10	แสดงกรอบการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ที่เสนอแนะ.....	189
4.11	แสดงขอบเขตเทศบาลเมืองสงขลา.....	191
4.12	แสดงที่ตั้งและภูมิประเทศเมืองสงขลา.....	193
4.13	แสดงการแบ่งพื้นที่ศึกษาภายในเมืองสงขลา.....	201

สารบัญแนพื้นที่ (ต่อ)

แนพื้นที่	หน้า	
4.14	แสดงที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองสงขลา.....	203
4.15	แสดงการขยายตัวของชุมชนเมืองสงขลา.....	226
4.16	การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2524.....	228
4.17	การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2532.....	229
4.18	การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2539.....	232
4.19	โครงข่ายคมนาคมภายในเมืองสงขลา.....	249
4.20	แสดงปริมาณการจราจรบนถนนสายสำคัญ.....	256
4.21	แสดงบริเวณน้ำท่วมขัง.....	260
4.22	แสดงการระบายน้ำเสียในปัจจุบันของเมืองสงขลา.....	262
4.23	แสดงที่ตั้งตลาดในเมืองสงขลา.....	265
4.24	แสดงที่ตั้งของสถานที่ราชการในเมืองสงขลา.....	269
4.25	แสดงที่ตั้งของโรงพยาบาลภายในเมืองสงขลา.....	273
4.26	แสดงที่ตั้งของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ.....	277
4.27	แสดงที่ตั้งศาสนสถานภายในเมืองสงขลา.....	283
4.28	แสดงการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมสงขลาฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 254.....	294
5.1	แสดงที่ตั้งและสภาพแวดล้อมในอดีตของเมืองสงขลา.....	301
5.2	แสดงที่ตั้งและสภาพแวดล้อมปัจจุบัน.....	303
5.3	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินโดยสังเขปในอดีต.....	308
5.4	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินโดยสังเขปในปัจจุบัน.....	311
5.5	แสดงกลุ่มสังคมอดีต-ปัจจุบันเชิงพื้นที่.....	318
5.6	แสดงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเชิงพื้นที่.....	323
5.7	แสดงจินตภาพเมืองจากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่น.....	335
5.8	แสดงจินตภาพเมืองจากการรับรู้ของผู้ศึกษา.....	340
5.9	แสดงจินตภาพท้องถิ่นในอดีต.....	346
5.10	แสดงจินตภาพท้องถิ่นในปัจจุบัน.....	349
5.11	แสดงมุมมองจากที่หมายตาสำคัญของเมืองสงขลา.....	352
5.12	แสดงพื้นที่ย่านของเมืองสงขลาในปัจจุบัน.....	364
5.13	แสดงพื้นที่ย่านพักอาศัยในเมืองสงขลาปัจจุบัน.....	369
5.14	แสดงที่ตั้งชุมชนแออัดในเมืองสงขลา.....	375

สารบัญแนพื้นที่ (ต่อ)

แนพื้นที่		หน้า
6.1	แสดงข้อจำกัดต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองสงขลา.....	462
7.1	แสดงการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ของท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	467
7.2	แสดงการสร้างความสัมพันธ์ของพื้นที่เมืองสงขลา.....	489

สารบัญแนภูมิ

แนภูมิที่	หน้า
1.1 แสดงกรอบการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา.....	6
4.1 แสดงความหนาแน่นประชากรแต่ละพื้นที่ศึกษา.....	203
4.2 แสดงโครงสร้างประชากรในเขตเมืองสงขลา 3 ระยะเวลา พ.ศ. 2523-2532-2539.....	205
4.3 แสดงการเพิ่มของประชากรในเมืองสงขลาจากการคาดการณ์โดยประมาณ.....	210
4.4 แสดงราคาที่ดินเมืองสงขลาตามพื้นที่รายเขต.....	244

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 แสดงภาพเมืองสงขลาในยุคมณฑลเทศาภิบาล.....	131
3.2 แสดงภาพเจ้าเมืองสงขลาในอดีต.....	138
3.3 แสดงอาณาเขตของผังเมืองสงขลาในอดีตและประตูเมืองสงขลา.....	144
4.1 แสดงลักษณะทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในเขตชุมชนเมืองสงขลา.....	214
4.2 แสดงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	219
4.3 แสดงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและภูมิทัศน์ที่งดงามของท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	222
4.4 แสดงบริเวณที่พักอาศัยหนาแน่นย่านถนนทะเลหลวง.....	235
4.5 แสดงบริเวณฐานทัพเรือสงขลาและสนามบิน.....	235
4.6 แสดงบริเวณชุมชนเมืองเก่าและย่านพาณิชย์กรรมบริเวณตลาดทรัพย์สิน.....	236
4.7 แสดงการใช้ที่ดินบริเวณชุมชนเมืองเก่า ถนนนครนอก นครใน.....	236
4.8 แสดงทัศนียภาพบริเวณถนนนครนอก นครใน และท่าจอดเรือริมทะเลสาบ.....	237
4.9 แสดงบริเวณท่าสะพาน เป็นที่ดินถมใหม่จัดสร้างเป็นเขตอุตสาหกรรมประมง และที่จอดเรือประมง.....	239
4.10 แสดงบริเวณจุดตัดเข้าเมืองสามแยกลำโรง.....	241
4.11 แสดงปากคลองลำโรงและชุมชนแออัดเก่าแก่อัน.....	241
4.12 แสดงโครงข่ายถนนในเมืองสงขลาตามระดับโครงข่ายและบรรยากาศ.....	250
4.13 แสดงการคมนาคมขนส่งภายในเมืองสงขลา.....	254
4.14 แสดงระบบสาธารณูปการภายในท้องถิ่นเมืองสงขลา.....	267
5.1 แสดงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกลุ่มสังคม.....	326
5.2 แสดงภาพแผนที่เขียนโดยการรับรู้ทางด้านจินตภาพเมืองของคนในท้องถิ่น.....	332
5.3 แสดงภาพแผนที่เขียนโดยการรับรู้ทางด้านจินตภาพเมืองของกลุ่มนักท่องเที่ยว.....	333
5.4 แสดงเอกลักษณ์สาธารณะของเมืองสงขลา.....	343
5.5 แสดงภูมิทัศน์และองค์ประกอบทางจินตภาพเมืองสงขลาในอดีต.....	348
5.6 แสดงภูมิทัศน์เมืองสงขลาจากมุมมองในสถานที่ต่าง.....	353
5.7 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ(เส้นทาง Path).....	356
5.8 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ(ขอบ Edge).....	357
5.9 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ(ย่านและศูนย์ชุมชน District & Edge).....	358
5.10 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ(ภูมิสัญลักษณ์ Landmark).....	359
5.11 แสดงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่านในอดีตของเมืองสงขลา.....	364

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.12 แสดงลักษณะบรรยากาศของพื้นที่ย่านในอดีต.....	367
5.13 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านเมืองเก่าถนนนครนอก นครใน.....	373
5.14 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านอาหารการกินของเมือง.....	373
5.15 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านพาณิชย์กรรม.....	373
5.16 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของพื้นที่ย่านที่พักอาศัยในเมืองสงขลา.....	378
5.17 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านราชการ.....	383
5.18 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านอุตสาหกรรมประมง.....	383
5.19 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านที่พักผ่อนและนันทนาการ.....	383
5.20 แสดงลักษณะเฉพาะบ้านเรือนแถวแบบไทย.....	397
5.21 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนหมู่.....	399
5.22 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนเดี่ยวชั้นเดียว.....	401
5.23 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนเดี่ยว 2 ชั้น.....	403
5.24 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนเดี่ยว 2 ชั้นประเภทเรือนแก่ง... ..	404
5.25 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนแถว 2 ชั้นแบบที่ 1	406
5.26 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนแถว 2 ชั้นแบบที่ 2.....	407
5.27 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านเรือนแถว 2 ชั้นแบบที่ 3.....	408
5.28 แสดงลักษณะเฉพาะการใช้พื้นที่บรรยากาศประเภทบ้านแบบ ๆ.....	413
5.29 แสดงบรรยากาศและลักษณะเฉพาะของวัดภายในเมืองสงขลา.....	420
5.30 แสดงบรรยากาศและลักษณะเฉพาะของตลาดภายในเมืองสงขลา.....	429
6.1 แสดงปัญหาจากการใช้ที่ดินภายในเมืองสงขลา.....	446
6.2 แสดงปัญหาจากการใช้ที่ดินภายในเมืองสงขลา.....	447
6.3 แสดงปัญหาการจราจรและโครงข่ายคมนาคม.....	449
5.4 แสดงปัญหาการระบายน้ำ.....	451
6.5 แสดงปัญหาขยะภายในเมืองสงขลา.....	453
6.6 แสดงปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	454
6.7 แสดงปัญหาทางด้านจินตภาพเมืองสงขลา.....	456
6.8 แสดงปัญหาด้านอาคารของเมืองสงขลา.....	457
7.1 แสดงการฟื้นฟูบริเวณศาลหลักเมืองให้เกิดเป็นศูนย์รวมกิจกรรม.....	472
7.2 แสดงการฟื้นฟูบริเวณย่านถนนนครนอก นครใน ให้เกิดเป็นย่าน Shopping Street.....	473

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
7.3 แสดงการปรับปรุงลานโล่งระหว่างชุมชนกับทะเลสาบ.....	474
7.4 แสดงการปรับปรุงบริเวณโรงพยาบาลนดีให้เกิดเป็น Node แห่งใหม่ของเมืองและย่าน.....	475